

Examining the overlap of Structural Metaphors of “World” in the poems of Sa’adi and Parvin

Nahid Behmanesh *

Forough Kazemi **

Abstract

In present research the main issue is to study the overlap of “world” structural metaphors in Sa’adi’s and Parvin’s poems. This study has been concentrated on “world” structural metaphors to answer the following questions: a) what are the structural metaphors of “world” target domain in Sa’adi’s and Parvin’s poems? b) How is metaphorical coherence and overlap of “world” structural metaphors in both poets’ poems? The research was conducted by descriptive-analytic method. The results of studying the quantitative data consist of 94 structural metaphors with the world target domain selected and evaluated from both poets’ poems. The findings show that buildings, journey and farm are common source domains of structural metaphors with high frequency in both poets’ poems for conceptualizing “world”. Overall the research showed metaphors in both poets’ poems grounded in correlation within their experience and conception of world; however, metaphorical variety of “world” concept is more in Parvin’s poems, generally there is an overlap among their aims.

Introduction

According to the Conceptual Metaphor Theory, metaphor is the result of cognitive patterns in the mind and it is part of the thought. In this view

---

* Department of Linguistics, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. n.behmanesh.lng@iauctb.ac.ir

** (Corresponding Author), Department of Linguistics, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. for.kazemi@iauctb.ac.ir

Date received: 2022/09/23 Date of acceptance: 2023/10/16

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

metaphor is a mechanism for conceptualization and each concept to any extend abstract and complex, can be structured by various metaphors which each of them is a part of comprehensive metaphorical systems, together achieve the complex goal of describing that concept with its all aspects as we understand them. Although such metaphors do not present a single continuous objective image; they are overlapping and hence have coherence.

World concept is an abstract concept that has been usually taken into account in Persian literature. In present research the main issue is to study the overlapping of “world” structural metaphors in Sa’adi’s and Parvin’s poems. This study has been concentrated on “world” structural metaphors to answer the following questions: a) what are the structural metaphors of “world” target domain in Sa’adi’s and Parvin’s poems? b) How is metaphorical coherence and overlap of “world” structural metaphors in both poets’ poems?

A study that has paid its attention on overlapping and coherence of metaphors is for Hezaji and other (2020) by the name of “The Process of Coherence between the Conceptual Metaphors of the Holy Quran”. The researchers found Quran’s metaphorical language has offered coherence to all the desired concepts and thoughts towards its main goal. Among studies have been done about Life concept that is similar to World concept is Charteris-Black’s study (2017) that has surveyed metaphors of competition and ideology. He concluded that the effort for the creation of power is the result of ideological metaphor “Life as a race”. Luo (2018) by a corpus-based study on Life concept has discovered Chinese Life metaphors on the base of the cognitive linguistics approach.

This research is a theoretical descriptive-analytic research. To find answers to questions, after mentioning the background; first Lakoff and Jhonsn’s (2003) cognitive perspective about metaphors and metaphorical coherence has been studied. Then based on the concepts of this view, the overlapping of metaphors of “world” in poems of Sa’adi and Parvin has been examined. Data have been gathered from Sa’adi’s (2002) and Parvin’s (2018) Ghasides and Ghetaas by taking notes. For discovering “world” structural metaphor, it was an attempt for extraction of both categories of explicit and contextual metaphorical mappings from the text through a deep studying. Then quantitative and qualitative comparison and analysis was done. It is noteworthy that some poems have had more than a “world” conceptual metaphor; therefore they have been repeated in related conceptual metaphors. In present research for each poet 1200 Ghasides and Ghetaas were chosen by random sampling method.

Review

The survey of the structural metaphors of “world” in Sa’adi’s and Parvin’s poems shows because of the abstract essence of the concept and hence lack of its clarity, both poets have tried to express it through metaphors. Metaphors “world is journey”; “world is building”; “world is farm” in both poets’ poems convey a solid cultural foundation and are overlapped and hence have coherence. The base of overlapping of the mentioned metaphors is highlighting surface, progress, and content in a different way. In “world is journey” the surface can be passed by a specified program, in addition; its content is our behaviors on this path. In “world is building” the surface is the foundation and its content is life. In “world is farm” the surface is covered by careful attention to actions and behavior and its content determines the type of the life after death. Although each of the World metaphors in both poets’ poems makes understandable one aspect of life; altogether concentrate on all aspects of “world”. These metaphors in both poets’ poems grounded in correlation within their experience and conception of world; however, metaphorical variety of “world” concept is more in Parvin’s poems, generally there is an overlap among their aims.

Conclusion

The findings show among 94 extracted “world” structural metaphors, 21 have been seen in Sa’adi’s poems and 73 have been discovered in Parvin’s poems. Common structural source domains in both poets’ poems for conceptualizing “world” are building, journey, sea, farm, economy and war. Furthermore, the frequency of occurrence of structural metaphors “world is journey”; “world is building”; “world is farm” is high in both poets’ poems. The metaphor “world is farm” refers to the importance and role of how to live and shows the content of life for achieving the goals. The mentioned metaphor is overlapped with metaphors “world is journey” and “world is building”.

Keywords: Cognitive linguistics, conceptual metaphor, World, Sa’adi, Parvin.

Bibliography

Behmanesh, N. & Kazemi, F. (2023). “Explaining the ontological and structural metaphors of “world” in the poems of Saadi and Parvin”, *Zabanpazhuhi*, 15(47): 99-129. [In Persian]

Charteris-Black, J. (2017). *The routledge handbook of language and politics*, London: Taylor and Francis group.

- Etessami, P., (2018). *A collection of Parvin Etessami's poems*, Tehran: Sales publication. [In Persian]
- Fatwansyah, B. & Ayomi, P.N. & Pratiwi, D.P.E. (2022). "An analysis structural metaphor in imagine Dragon's selected songs", *Jurnal Impresi Indonesia*, 1(4): 322-327.
- Ghasemzadeh, S.A. (2018). "A Conceptual metaphor on the intellectual system of Naeem Farasheri", *Journal of Linguistic and Rhetorical*, 10(20): 389-416. [In Persian]
- Gorji, M.; Saremi, M., (2013). "Study of conceptual metaphor of "going" in poems of Qaysar Aminpour", *Literary Research*, 10(39): 133-154. [In Persian]
- Hejazi, S.S.; Baharzadh, P.; Afrashi, A., (2020). "The process of coherence between the conceptual metaphors of the Holy Quran", *Quran and Hadith Studies*, 14(1): 307-327. [In Persian]
- Khazaei esfahani, M. (2021). *A comparative study of metaphors and source and target domains in the sonnets of Hafez and Saadi: A Cognitive Approach (PhD Dissertation)*. Islamic Azad University, Zahedan [In Persian].
- Kheslati, H.; Alavi Moghaddam, M, Firozi Moghaddam, M., (2022). "An analysis of the structural Conceptual metaphor of "being" in Biddel Dehlavi's sonnets", *Literary text research*, 26(92): 253-283. [In Persian]
- Khorasani, F.; Gholamhosseinzade, GH, (2018). "Conceptual metaphor: the confluence of thought and eloquence in Naser Khosrow's odes", *Literary Arts*, 10(1): 71-84. [In Persian]
- Lakoff, G. (1993). *The contemporary theory of metaphor*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*, Chicago: University of Chicago Press.
- Lee, D. (2001). *Cognitive Linguistics*, New York: Oxford University Press.

- Luo, R. (2018). "A Study on Chinese LIFE Metaphors from Corpus-Based Approach", *Neuroquantology*, 16(5): 67-75.
- Morad, N.; Hassanvand, A.H., (2018). "Metaphorical application of world metaphor in Parvin's poems through cognitive approach", *The 3rd International Conference of the Humanities and Cultural Studies*, <https://civilica.com/doc/749047>. [In Persian]
- Saadi, Sh. M., (2002). *Saadi's Whole works, an amended version by Forugi*, Tehran: Peiman publication. [In Persian]
- Trang, Ph. (2021). "The conceptualization of life in English and Vietnamese propaganda slogans", *VNU Journal of Foreign Studies*, 37(1): 153-164.

پژوهش‌های بین‌رشته‌ای ادبی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
دوفصل‌نامه علمی، سال ششم، شماره یازدهم، بهار و تابستان ۱۴۰۳، ۶۹-۹۶.

بررسی همپوشانی استعاره‌های ساختاری مفهوم «دنیا»

در اشعار سعدی و پروین

(مقاله پژوهشی)

ناهد بهمنش*

فروغ کاظمی**

چکیده

در پژوهش پیش‌رو مسئله اصلی بررسی همپوشانی استعاره‌های ساختاری مفهوم «دنیا» در قصیده‌ها و قطعه‌های سعدی و پروین است. این پژوهش با بررسی استعاره‌های مفهومی با حوزه مقصد «دنیا» در قصیده‌ها و قطعات سعدی و پروین در پی یافتن پاسخ به این سؤالات است: الف) استعاره‌های مفهومی ساختاری با حوزه مقصد «دنیا» در اشعار سعدی و پروین کدام‌اند؟ ب) همپوشانی استعاری استعاره‌های مفهومی ساختاری با حوزه مقصد «دنیا» در شعر دو شاعر چگونه است؟ این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی انجام شد. نتایج حاصل از بررسی‌های کمی پژوهش شامل ۹۴ استعاره مفهومی ساختاری با حوزه مقصد دنیا است که از قصیده‌ها و قطعه‌های دو شاعر نمونه‌گیری و ارزیابی شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که در شعر دو شاعر حوزه‌های مبدأ ساختاری مشترک پربسامد برای مفهوم‌سازی دنیا، ساختمان، سفر و مزرعه است. در نهایت، پژوهش نشان داد استعاره‌ها در شعر هر دو شاعر ریشه در همبستگی‌های تجربی و درک

* دانشجوی دکترای زبان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

nbehmanesh2021@gmail.com

** (نویسنده مسئول) دانشیار زبان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

f.kazemi86@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۰۱، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۲۴

۷۵ بررسی همپوشانی استعاره‌های ساختاری مفهوم «دنیا» در اشعار سعدی و پروین (بهمنش و کاظمی)

آنان از مفهوم «دنیا» دارد و هر چند که تنوع استعاری در شعر پروین بیشتر است اما به‌طور کل میان اهداف آن‌ها همپوشانی وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: زبان‌شناسی شناختی، استعاره مفهومی، دنیا، سعدی، پروین.

۱. مقدمه

بر اساس نظریه استعاره مفهومی (conceptual metaphor) که لیکاف و جانسون در سال ۱۹۸۰ ارائه دادند، استعاره (metaphor) حاصل الگوهای شناختی در ذهن است و بخشی از تفکر قلمداد می‌شود. به بیانی دیگر، در این دیدگاه استعاره به عنوان سازوکاری برای مفهوم‌سازی معرفی شده است که هم در زبان ادب و هم در زبان روزمره ساری و جاری است. بر اساس تقسیم‌بندی لیکاف و جانسون در کتاب *استعاره‌هایی که با آن‌ها زندگی می‌کنیم*، سه نوع استعاره مفهومی در زبان دیده می‌شود: استعاره‌های هستی‌شناختی، استعاره‌های ساختاری، استعاره‌های جهت‌مند. در استعاره‌های ساختاری یک مفهوم به شکلی استعاری در چارچوب مفهوم دیگری سازمان می‌یابد. در این‌گونه استعاره، از یک مفهوم بسیار ساختمان‌مند برای ساختار بخشیدن به مفهوم دیگر استفاده می‌کنیم. برای نمونه مفهوم استعاری «بحث سفر است»، آنچه را که به هنگام بحث انجام می‌شود و چگونگی درک آن را تا حدودی سازمان‌دهی می‌کند. این‌گونه نیست که بحث نوعی سفر باشد. بحث و سفر دو مقوله متفاوت هستند. کنش‌هایی که در گفتار کلامی رخ می‌دهد با کنش‌هایی که در سفر روی می‌دهد، تفاوت دارد. اما بحث تا حدودی به وسیله مفهوم سفر سازمان می‌یابد و درک می‌شود و می‌توان در مورد آن گفتگو و صحبت کرد. بر اساس این نظریه، هر مفهوم هر چقدر هم که انتزاعی و پیچیده باشد، می‌تواند با استعاره‌های متعددی ساختار یابد که هر یک، بخشی از نظام‌های استعاری جامعی هستند که در کنار یکدیگر هدف پیچیده توصیف آن مفهوم را با همه جنبه‌های آن آن‌طور که ما می‌فهمیم، محقق

می‌سازند. با این که چنین استعاره‌هایی یک تصویر عینی پیوسته واحد به ما نمی‌دهند اما همپوشانی و انسجام (coherence) دارند (Lakoff & Johnson, ۲۰۰۳: ۹۲).

مفهوم «دنیا» یک مفهوم انتزاعی است که در ادبیات ما و به ویژه ادبیات تعلیمی معمولاً مورد توجه قرار گرفته است. از آنجا که سعدی و پروین اعتصامی هر دو از شاعران برجستهٔ پیرو سبک تعلیمی به شمار می‌روند، در مطالعهٔ حاضر مسئلهٔ اصلی این است که همپوشانی استعاره‌های ساختاری مفهوم «دنیا» در اشعار ایشان بررسی شود. نتایج حاصل از پژوهش می‌تواند برای پژوهشگران حوزه‌های زبان‌شناسی، ادبیات، علوم تربیتی و روانشناسی، فلسفه و سایر علاقه‌مندان مثمر ثمر باشد.

مفهوم «دنیا» گاه به طور صریح و تحت اللفظی در اشعار تجلی یافته؛ مانند این مصرع از سعدی در مورد دنیا که می‌گوید: مؤید نمی‌ماند این ملک دنیا (سعدی، ۱۳۸۱: ۷۶۱) و گاه با مفاهیم مترادف خود در اشعار تجلی یافته؛ نظیر «جهان»، «گیتی»، «روزگار»، «زمانه»، «دهر»، «ایام»، «عالم»، «خاکدانم»، «سپهر» و «فلک» به جای مفهوم «دنیا» مانند این بیت از پروین که می‌گوید:

فلک ای دوست به شطرنج همی ماند که زمانیت کند مات و گهی فرزین

(اعتصامی، ۱۳۹۶: ۱۲۰)

که در آن استعارهٔ مفهومی «دنیا به مثابه ورزش است»، «دنیا» را به واسطهٔ مفهوم «ورزش» سازمان می‌دهد. همان‌گونه که ورزش شطرنج غالباً پیچیده‌ای است، دنیا نیز پیچیده است. همان‌گونه که در ورزش شطرنج می‌توان شکست خورد یا برنده شد، دنیا و زندگی دنیوی نیز برد و باخت دارد و باید آگاهانه گام برداشت تا به رستگاری رسید. گاهی نیز درک آن‌ها بر اساس معنای بافتی امکان پذیر می‌گردد؛ مانند بیتی از سعدی که می‌گوید:

سرای آخرت آباد کن به حسن عمل که اعتماد بقا را نشاید این بنیان

(سعدی، ۱۳۸۱: ۷۹۲)

که با توجه به مصرع نخست می‌توان دریافت مصرع دوم اشاره به مفهوم «دنیا» دارد و استعاره مفهومی «دنیا به مثابه ساختمان است»، «دنیا» را با مفهوم «ساختمان» سازمان می‌دهد و با اشاره به ویژگی فناپذیری و سستی، تزلزل آن را در ذهن تداعی می‌کند تا مخاطب دریابد برای آسایش در دنیای پس از مرگ باید هر چه سریع‌تر بکوشد و اعمال نیکو انجام دهد.

این پژوهش با بررسی استعاره‌های مفهومی با حوزه مقصد «دنیا» در قصیده‌ها و قطعات سعدی و پروین در پی یافتن پاسخ به این سوال است:

الف) استعاره‌های مفهومی ساختاری با حوزه مقصد «دنیا» در اشعار سعدی و پروین کدام‌اند؟

ب) همپوشانی استعاری استعاره‌های مفهومی ساختاری با حوزه مقصد «دنیا» در شعر دو شاعر چگونه است؟

۲. پیشینه پژوهش

پس از طرح نظریه استعاره مفهومی، از آنجا که ادبیات ما بسیار غنی است، پژوهشگران داخلی تلاش داشته‌اند تا از این منظر متون ادبی را مورد مطالعه قرار دهند. از نمونه‌های داخلی چنین مطالعاتی، پژوهش گرجی و صارمی (۱۳۹۲) با عنوان «بررسی استعاره مفهومی "رفتن" در شعر قیصر امین‌پور بر پایه معناشناسی شناختی» است که محققان با بررسی استعاره‌های مفهومی «رفتن» به تبیین جایگاه «زندگی، سفر است» در اشعار وی پرداخته‌اند. پژوهش دیگر، از آن مراد و حسنونند (۱۳۹۶) است با عنوان «کاربرد استعاری دنیا در شعر

پروین با رویکرد شناختی» است که نویسندگان در آن به بررسی استعاره‌های مصرحه «دنیا» و به عبارتی استعاره‌های کلاسیک «دنیا» که مشبه به در آنها تظاهر یافته است، پرداخته‌اند. تفاوت پژوهش یادشده با مطالعه حاضر این است که در مطالعه پیش رو بحث همپوشانی استعاره‌های «دنیا» در شعر سعدی و پروین مورد نظر است؛ درحالی‌که در پژوهش یادشده صرفاً به استعاره‌های مصرحه پرداخته شده است. برخی پژوهش‌ها نیز بر اساس نظریه استعاره مفهومی صورت گرفته تا به بازنمایی تفکر غالب نویسنده و شاعر آثار بینجامد. برای نمونه در پژوهش خراسانی و غلامحسین‌زاده (۱۳۹۷) تلاش شده است به بررسی استعاره‌های شناختی در دیوان قصاید ناصر خسرو پرداخته شود. این محققان نتیجه گرفته‌اند که ناصر خسرو اکثر مفاهیم ذهنی و فلسفی خود را در قالب استعاره‌های مفهومی بیان کرده است که موجب بالا بردن درجه ادبیت کلام وی شده است. قاسم‌زاده (۱۳۹۸) نیز در مطالعه خود تلاش کرده با واکاوی نظام فکری نعیم فراشری، شاعر بزرگ فارسی‌گوی آلبانی، بر اساس نظریه استعاره‌های مفهومی، جهان بینی او را نسبت به طبیعت مادی بازنمایی کند. از مطالعاتی که در آن به بحث همپوشانی و انسجام استعاره‌ها توجه شده است، پژوهش حجازی و همکاران (۱۳۹۹) تحت عنوان «فرایند انسجام میان استعاره‌های مفهومی قرآن کریم» است که پژوهشگران آن دریافته‌اند زبان استعاری قرآن همه مفاهیم و اندیشه‌های مورد نظر را در مسیر هدف اصلی انسجام بخشیده است. از مطالعات اخیر در زمینه استعاره‌های مفهومی، مطالعه خزاعی اصفهانی (۱۴۰۰) با عنوان «بررسی تطبیقی استعاره و حوزه‌های مبدأ و مقصد در غزلیات حافظ و سعدی در چهارچوب زبان‌شناسی شناختی» است. او در رساله خود با توجه به نظریه استعاره مفهومی کوشیده به شناخت بهتری از شخصیت فردی و اجتماعی، طرز تفکر و نگرش دو شاعر مورد مطالعه دست یابد. در رساله یادشده استعاره‌های مفهومی در شعر حافظ و سعدی به‌طور کلی مد نظر قرار

گرفته‌اند؛ ضمن آن که از بررسی استعاره «دنیا» مغفول مانده است. همچنین خصلتی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «تحلیل استعاره مفهومی ساختاری "هستی" در غزل‌های بیدل دهلوی» تلاش کرده‌اند تجربه‌های فرهنگی خاص در دوران این شاعر را بازنمایی کنند. بهمنش و کاظمی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «تبیین استعاره‌های هستی‌شناختی و ساختاری مفهوم دنیا در اشعار سعدی و پروین» (۱۴۰۲) دریافته‌اند فراوانی رخداد استعاره‌های مفهومی هستی‌شناختی در اشعار دو شاعر بیش از فراوانی رخداد استعاره‌های ساختاری است.

از مطالعات خارجی بر اساس دیدگاه شناختی درباره زندگی که به نوعی با مفهوم دنیا در پژوهش حاضر مرتبط است، می‌توان از پژوهش Charteris-Black (2017) یاد کرد که به بررسی استعاره‌های رقابت و ایدئولوژی پرداخته است. او تلاش برای دستیابی به قدرت را ماحصل تفکر استعاری «زندگی رقابت است» دانسته است. همچنین Luo (۲۰۱۸) با مطالعه مفهوم «زندگی» به صورت پیکره‌بنیاد، به کشف استعاره‌های زندگی در زبان چینی از دیدگاه شناختی پرداخته است. Trang (2021) نیز در مطالعه خود با عنوان «مفهوم‌سازی زندگی در شعرهای تبلیغاتی انگلیسی و ویتنامی»، نتیجه گرفته است که در هر دو زبان بیشتر از حوزه‌های مبدأ ارگانیزم زنده، شیء، سفر، ساختمان، جنگ و مبارزه برای مفهوم‌سازی زندگی استفاده می‌شود. همچنین مطالعه Fatwansyah Et al. (۲۰۲۲) قابل ذکر است که استعاره‌های ساختاری در تعدادی از آهنگ‌های منتخب را بررسی کرده و دریافته‌اند که استعاره‌های موجود در اشعار این آهنگ‌ها بر اساس نظریه استعاره مفهومی شکل گرفته‌اند.

در کل بر اساس مطالعات انجام شده در این پژوهش و مرور پژوهش‌های داخلی و خارجی، تاکنون پژوهشی در مورد همپوشانی استعاره‌های «دنیا» در اشعار سعدی و پروین صورت نگرفته است.

۳. چارچوب نظری

لیکاف و جانسون از استعاره، تحلیلی شناختی ارائه دادند که نظریه استعاره مفهومی (conceptual metaphor theory) نام گرفت. طبق این نظریه، استعاره‌ها امور انتزاعی و ذهنی را عینیت می‌بخشند و فهم هر حوزه مفهومی در ذهن بر اساس حوزه مفهومی دیگر صورت می‌پذیرد. به بیانی دیگر، هر استعاره دارای دو حوزه یا دو نگاهت متناظر با هم است: حوزه مبدأ و حوزه مقصد. مفاهیم ملموس و عینی که با تجربه‌های جسمی و زیستی انسان مرتبطند، حوزه مبدأ نام دارند. مفاهیم انتزاعی و ذهنی که درک آن‌ها به‌طور معمول مشکل است و بنابراین با حوزه‌های مبدأ مفهوم‌سازی می‌شوند، حوزه مقصد نام دارند. در این نظریه، استعاره نگاهت سازمان‌یافته از حوزه مبدأ به حوزه مقصد است که با صورت‌بندی «حوزه مقصد، حوزه مبدأ است» بیان می‌شود. مثلاً وقتی می‌گوییم «زندگی سفر است» درک حوزه زندگی بر پایه حوزه سفر امکان‌پذیر می‌شود؛ بدین‌معناکه «زندگی» مانند یک «سفر» مقدماتی لازم دارد و دشواری‌ها، موانع، شیرینی‌ها و تجارب خاص خود را داراست. در واقع «زندگی» و «سفر» به نوعی در زبان و در اصل در ذهن با هم شبیه‌سازی می‌شوند و بین آنها رابطه برقرار می‌گردد و این امر موجب درک مفهوم انتزاعی «زندگی» می‌شود (Lakoff, ۱۹۹۳). برای تمامی استعاره‌ها می‌توان یک حوزه مبدأ و یک حوزه مقصد مشخص کرد. حوزه مبدأ معمولاً عینی‌تر، ملموس‌تر و تجربی‌تر، اما حوزه مقصد؛ ذهنی‌تر و انتزاعی‌تر است (Lee, ۲۰۰۱: ۶). بر اساس نظر لیکاف و جانسون، برای یک مفهوم نظیر زندگی، استعاره‌هایی مانند «زندگی سفر است»، «زندگی قمار است» و نظایر آن در زبان

انگلیسی تظاهر دارد که نشانگر جنبه‌های مختلف زندگی است (Lakoff & Johnson, ۲۰۰۳: ۹۱).

آنان نتیجه گرفتند که استعاره «زندگی سفر است» بر همه جنبه‌ها تمرکز ندارد و استعاره‌های دیگری مانند «زندگی قمار است»، توجه ما را به جنبه‌های دیگری از زندگی معطوف می‌نمایند. در حقیقت، هر یک از این استعاره‌ها درک و فهم بعضی از جنبه‌ها را ممکن می‌سازند. هیچیک از آن‌ها به تنهایی برای درک تمامی جنبه‌ها کارآمد نیست اما همه آن‌ها با هم می‌توانند به یک درک منسجم از چیستی بحثی منطقی کمک کنند. آنان در ادامه مباحث خود، به وجود همپوشانی در یک استعاره واحد و وجود همپوشانی میان دو جنبه از یک مفهوم واحد اشاره کرده‌اند. برای نمونه استعاره «بخت سفر است» یک استعاره واحد به شمار می‌آید که نشان می‌دهد بحث باید آغازی داشته باشد و در یک مسیر خطی به سمت هدف پیش رود؛ یعنی سفر مسیری را مشخص می‌کند و مسیر سفر سطح است. پس تضمن‌های استعاری (metaphorical entailments) بحث مسیری را مشخص می‌کند و مسیر بحث سطح است، که از استعاره «بحث سفر است» استنباط می‌شوند، به طور منسجم به درک مفهوم بحث کمک می‌کنند (همان).

باید توجه نمود که همپوشانی با پیوستگی تفاوت دارد. همان‌طور که گفته شد هر استعاره بر یکی از جنبه‌های یک مفهوم متمرکز می‌شود و هدفی یکتا را برجسته می‌کند. بنابراین وجود استعاره‌های گوناگون برای یک مفهوم واحد به این دلیل است که هیچ استعاره‌ای وجود ندارد که به تنهایی بتواند امکان درک و فهم همزمان جنبه‌های متفاوت از یک مفهوم را فراهم سازد و تمامی اهداف را تحقق ببخشد. اما بر اساس آنچه گفته شد، تضمن‌های استعاری مشترک به ایجاد ارتباطات بیناستعاری (Cross_ metaphorical correspondence) منجر می‌گردد و موجب هم‌پوشی میان اهداف

استعاره‌های گوناگون یک مفهوم می‌شود و در نتیجه میان استعاره‌ها همپوشانی و انسجام به وجود خواهد آمد (همان).

۴. روش پژوهش

این پژوهش، نظری توصیفی - تحلیلی است. برای یافتن پاسخ پرسش‌ها، پس از ذکر پیشینه پژوهش، تلاش شده ابتدا دیدگاه شناختی لیکاف و جانسون (۲۰۰۳) در مورد استعاره‌ها و انسجام استعاری مطالعه گردد و سپس بر اساس مفاهیم این دیدگاه، به بررسی همپوشانی استعاره‌های مفهوم «دنیا» در قالب‌های شعری قصیده و قطعه در دیوان سعدی و پروین اعتصامی پرداخته شود. روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش از نوع کتابخانه‌ای است که از کلیات سعدی (۱۳۸۱) و دیوان پروین اعتصامی (۱۳۹۶) از طریق یادداشت‌برداری جمع‌آوری شده است. برای کشف استعاره‌های ساختاری «دنیا»، با مطالعه عمیق متن و درک آن، تلاش شد هر دو دسته از نگاشت‌های استعاری صریح و بافتی از متن استخراج و سپس به مقایسه کمی و کیفی و تحلیل آن‌ها پرداخته شود. قابل ذکر است به علت آن که برخی بیت‌ها بیش از یک استعاره مفهومی از دنیا را شامل می‌شوند، در استعاره‌های مفهومی مرتبط تکرار شده‌اند.

در پژوهش حاضر از کلیات سعدی و دیوان پروین به روش نمونه‌گیری تصادفی برای هر شاعر ۱۲۰۰ بیت از قصاید و قطعات انتخاب شده و برای انجام تحلیل‌ها در کل پیکره، ۲۴۰۰ بیت بررسی گردیده است که به دلیل برخی محدودیت‌ها، تعدادی از بیت‌ها و استعاره‌های آن‌ها به عنوان نمونه ذکر گردیده و بقیه داده‌ها فهرست‌وار در جدول‌ها و نمودارها ارائه شده است.

۵. پیکره پژوهش و تحلیل داده‌ها

۵-۱. نمونه‌هایی از حوزه‌های مبدأ «دنیا» در قصیده‌ها و قطعه‌های سعدی

در این بخش تلاش شده است ابتدا نمونه‌هایی از استعاره‌های «دنیا» در اشعار سعدی بیان گردند.

دل ای رفیق درین کاروانسرای مبند که خانه ساختن آیین کاروانی نیست
اگر جهان همه کامست و دشمن اندر پی بدوستی که جهان جای کامرانی نیست
(سعدی، ۱۳۸۱: ۷۵۶).

استعاره مفهومی: دنیا به مثابه کاروانسرا و منزل موقتی است. (تحلیل بر مبنای معنی بافتی است و از بیت دوم می‌توان درک کرد که کاروانسرا در بیت نخست استعاره از «دنیا» است).

حوزه مبدأ: کاروانسرا (سفر)

در این نمونه، سعدی، دنیا را مانند یک اقامتگاه و منزلگاه موقت در سفر مفهوم‌سازی کرده است. به نظر این استعاره بر وجود کلان استعاره «دنیا به مثابه سفر است» در فرهنگ فارسی‌زبانان دلالت دارد و به جنبه گذرا بودن دنیا و پیش رفتن به سوی زندگی پس از مرگ اشاره می‌کند. پس همان‌طور که برای سفر باید برنامه داشت، در زندگی دنیوی نیز باید برای زندگانی آخرت برنامه‌ریزی کرد.

سرای آخرت آباد کن بحسن عمل که اعتماد بقا را نشاید این بنیان

(همان: ۷۹۲)

استعاره مفهومی: دنیا به مثابه ساختمان است (ساختمانی که سست است و بنیادش روی آب قرار دارد). (تحلیل بیت بر مبنای معنی بافتی است).

حوزه مبدأ: ساختمان

ساختمان به طور معمول در ذهن ما مکانی امن و محلی مناسب برای سکونت و اقامت به حساب می‌آید. بنابراین سعدی با عبارت «اعتماد بقا را نشاید»، کوشیده دنیا را به مثابه ساختمانی ناایمن در ذهن مخاطب مفهوم‌سازی کند.

ز مال و منصب دنیا جزین نمی‌ماند   میان اهل مروّت که یادباد فلان
کلید گنج سعادت نصیحت سعدیست   اگر قبول کنی گوی بردی از میدان
به نوبتند ملوک اندرین سپنج سرای   خدای عزّوجلّ راست ملک بی‌پایان
(همان: ۷۸۹)

استعاره مفهومی: دنیا به مثابه خانه‌ای موقتی است. (تحلیل بیت اخیر بر مبنای معنی بافتی است).

حوزه مبدأ: خانه موقتی (ساختمان و محل اسکان موقت)

در این ابیات همان‌گونه که مشاهده می‌شود سعدی به مخاطب لزوم انجام اعمال نیکو را برای داشتن یک زندگی خوب در آخرت و در دنیای پس از مرگ و باقی ماندن نام نیک از او یادآور شده است و دنیا را به مثابه ساختمان و خانه‌ای فرض کرده است که سست بنیاد و ناپایدار، گذرا و موقتی است. همان‌گونه که ساختمان سست و محل اسکان موقت هر لحظه امکان از دست رفتن دارد و تعلق خاطر بدان بیهوده است، زندگی دنیوی نیز هر لحظه می‌تواند به پایان برسد.

خدای سلطنتت بر زمین دنیا داد   ز بهر آنکه درو تخم آخرت کاری
(همان: ۸۰۵)

استعاره مفهومی: دنیا به مثابه زمین کشت و مزرعه است.

حوزه مبدأ: مزرعه

استعاره «دنیا مزرعه آخرت» است، ریشه در فرهنگ و مذهب ما دارد. همان‌گونه که یک کشاورز باید در زمان کشت محصول تلاش نماید و به کاشتن و نگاهداری بذر بپردازد، هر انسانی موظف است در مدت زندگانی خود در دنیا به انجام اعمال نیک دست بزند و از انجام اعمال ناصواب دوری نماید، زیرا هستی و زندگی دنیوی به همین منظور عطا شده است.

بهشت گرچه پر آسایشست و ناز و نعیم
جز آن متاع نیابی که خود فرستادی
ترا سلامت دنیا و آخرت باشد
که بیخ خیر نشاندی و داد حق دادی
(همان: ۸۰۴)

استعاره مفهومی: دنیا به مثابه بازار است. (تحلیل بر مبنای معنی بافتی).
حوزه مبدأ: بازار (اقتصاد و تجارت)

در بیت فوق دنیا به مانند بازار و محل خرید متاع و اجناس مورد نیاز برای بهشت موعود مفهوم‌سازی شده است. این استعاره پند دهنده است و حکایت از آن دارد که هر فرد مسئول اعمال خود می‌باشد و عاقبت به خیری در دنیا و آخرت حاصل دسترنج خود اوست.

۲-۵. نمونه‌هایی از حوزه‌های مبدأ «دنیا» در قصیده‌ها و قطعه‌های پروین

در این بخش ابتدا نمونه‌هایی از استعاره‌های «دنیا» در اشعار پروین بیان خواهد شد.

گذشتنگه است این سرای سپنجی
برو بازجو دولت جاودان را

(اعتصامی، ۱۳۹۶: ۴۵)

استعاره مفهومی: دنیا به مثابه سرای سپنجی است. (ساختمان و محل اسکان موقتی و گذرا)

حوزه مبدأ: ساختمان

پروین نیز به پیروی از سعدی دنیا را ساختمان و محل اسکانی موقتی و گذرا مفهوم‌سازی کرده است تا از ساختمان دنیا، معنایی منفی در ذهن مخاطب تداعی شود. بی نیش عسل که خورد ازین کندو بی خار که چید گل ازین گلشن (همان: ۱۱۴)

استعاره مفهومی: دنیا به مثابه کندو است. (تحلیل این بیت بر مبنای معنی بافتی است).
حوزه مبدأ: کندو
کندو به طور معمول تداعی‌کننده عسل و طعم شیرین آن است؛ بنابراین پروین بافت شعری را طوری به کار گرفته که از استعاره «دنیا به مثابه کندو است»، آسیب‌هایی که در دنیا به واسطه خوشگذرانی می‌تواند به انسان وارد شود، در ذهن مخاطب تداعی گردد. کس در جهان مقیم به جز یک نفس نبود کس بهره از زمانه به جز یک زمان نداشت زین کوچگاه، دولت جاوید هر که خواست الحق خبر ز زندگی جاودان نداشت (همان: ۵۴)

داری سفر به پیش و همی بینم
بسی رهنما و راحله و زادت (همان، ۶۲)

استعاره مفهومی: دنیا به مثابه سفر است. (تحلیل این ابیات بر مبنای معنی بافتی است).
حوزه مبدأ: سفر

پروین در این ابیات با استعاره «دنیا محل کوچ و رفتن است» و «دنیا به مثابه سفر است»، موقتی بودن زندگی دنیوی را در ذهن مخاطب تداعی می‌کند. او برای بیان استعاره «دنیا به مثابه سفر است»، از تضمن‌های معنایی (entailment) نظیر «دنیا به مثابه راه بی‌بازگشت است»، «دنیا به مثابه دوراهی است»، «دنیا به مثابه راه آخرت است»، «دنیا به مثابه گذرگاه سخت و صعب‌العبور است»، «دنیا به مثابه کوچگاه است»، «دنیا

به مثابه راه ناشناخته است» که خود استعاره‌های جدید بهره می‌گیرد تا باورها و تجربه‌های خود را درباره مفهوم دنیا بیان دارد. او تلاش می‌کند خاطره‌ها و تجربه‌های مختلف سفر را در ذهن مخاطب برانگیزد و به یکدیگر پیوند دهد تا به او در شناسایی مفهوم «دنیا» یاری رساند.

مزروع تو گر تلخ یا که شیرین   هنگام درو، حاصلت همانست
(همان: ۵۰)

استعاره مفهومی: دنیا به مثابه مزرعه است. (تحلیل این بیت‌ها بر مبنای معنی بافتی است).

حوزه مبدأ: زمین کشت (مزرعه)

پروین نیز مانند سعدی از استعاره مذهبی «دنیا به مثابه مزرعه است»، در اشعار خود بهره جسته تا تأکید کند که نوع زندگی پس از مرگ بستگی به اعمالی دارد که فرد در طول زندگانی دنیوی انجام می‌دهد.

آن کس که از این چاه ژرف تیره   با سعی و عمل رست، رستگار است
(همان، ۵۸)

استعاره مفهومی: دنیا به مثابه چاه است. (تحلیل این بیت‌ها بر مبنای معنی بافتی است).
حوزه مبدأ: چاه

پروین با استعاره «دنیا به مثابه چاه است»، آن هم چاهی عمیق و تاریک، تلاش نموده مخاطب را برای درک چگونگی رستگاری و نجات در دنیا یاری رساند.

بهر سود آمدی اینجا و زیان کردی   کرد سوداگر ایام ترا مغبون
(همان: ۱۱۰)

استعاره مفهومی: دنیا به مثابه بازار است.

حوزه مبدأ: بازار (اقتصاد و تجارت)

از آنجا که کار تجارت غالباً سودآوری را در ذهن تداعی می‌کند، پروین بافت استعاره مفهومی «دنیا به مثابه بازار است» را طوری به کار گرفته که بار منفی به ذهن القاء شود.

در این **ناوردگاه** آن به که پوشی ز دانش مغفر و از صبر جوشن

(همان: ۱۱۷)

سپر و جوشن عقل از چه تبه کردی تو به میدان جهان از پی پیکاری

(همان: ۱۳۳)

استعاره مفهومی: دنیا به مثابه میدان جنگ است.

حوزه مبدأ: میدان جنگ (جنگ)

استعاره «دنیا به مثابه جنگ است»، استعاره‌ای هشداردهنده است و بار معنایی منفی زیادی دارد. برای پیروزی در یک جنگ باید به صورت خستگی‌ناپذیر تلاش و برنامه‌ریزی کرد و بی وقفه جنگید، وگرنه شکست حتمی خواهد بود. به همین ترتیب، در زندگی دنیوی باید با بردباری در پی کسب علم و معرفت بود و اندیشه و افکار خود را رشد داد تا رستگاری حاصل شود.

بررسی داده‌های پژوهش نشان می‌دهد از مجموع ۹۴ استعاره مفهومی ساختاری مستخرج مرتبط با حوزه مقصد «دنیا»، سعدی مفهوم‌سازی دنیا را در قالب ۲۱ حوزه مبدأ بیان داشته است؛ اما پروین از ۷۳ حوزه مبدأ برای مفهوم‌سازی دنیا بهره جسته است. بر اساس داده، در شعر دو شاعر حوزه‌های مبدأ ساختاری مشترک برای مفهوم‌سازی دنیا، ساختمان، سفر، دریا، مزرعه، اقتصاد و تجارت، جنگ است. ضمن آن که در شعر دو شاعر حوزه‌های مبدأ ساختمان، سفر و مزرعه نسبت به سایر حوزه‌های مبدأ، با بسامد وقوع بالاتری مشاهده شده‌اند. حوزه مبدأ سرزمین تنها در شعر سعدی

مشاهده شد. حوزه‌های مبدأ باغ، معدن، قصه، جادو، کوه، دیو و اژدها، ورزش، چاه، خیمه، آتش، غذا، دشت، محکمه‌گاه، صاعقه، مکتب، کندو، کمینگاه و ده در اشعار پروین مشاهده گردیدند. در جدول شماره یک فراوانی استعاره‌های مفهومی ساختاری حوزه مقصد دنیا در اشعار هر یک از شاعران به تفکیک قصیده و قطعه اشاره شده است.

جدول ۱. فراوانی حوزه‌های مبدأ کلی استعاره‌های ساختاری مفهوم «دنیا»

در قصیده‌ها و قطعه‌های سعدی و پروین

ردیف	حوزه مبدأ	تعداد در قصیده سعدی	تعداد در قطعه سعدی	مجموع در قصیده و قطعه سعدی	تعداد در قصیده پروین	تعداد در قطعه پروین	مجموع در قصیده و قطعه پروین
۱	ساختمان	۶	۰	۶	۸	۲	۱۰
۲	سفر	۴	۱	۵	۱۶	۰	۱۶
۳	دریا	۱	۰	۱	۵	۰	۵
۴	سرزمین و ملک	۲	۱	۳	۰	۰	۰
۵	مزرعه	۴	۰	۴	۳	۰	۳
۶	باغ	۰	۰	۰	۳	۰	۳
۷	معدن	۰	۰	۰	۱	۰	۱
۸	قصه	۰	۰	۰	۱	۰	۱
۹	جادو	۰	۰	۰	۱	۰	۱
۱۰	کوه	۰	۰	۰	۴	۰	۴

۶	۰	۶	۰	۰	۰	دیو و اژدها	۱۱
۳	۰	۳	۰	۰	۰	ورزش	۱۲
۲	۰	۲	۰	۰	۰	چاه	۱۳
۱	۰	۱	۰	۰	۰	خیمه و چادر	۱۴
۲	۱	۱	۰	۰	۰	آتش	۱۵
۲	۰	۲	۰	۰	۰	غذا	۱۶
۱	۰	۱	۰	۰	۰	دشت	۱۷
۲	۰	۲	۱	۰	۱	اقتصاد و تجارت	۱۸
۲	۰	۲	۰	۰	۰	محکمه‌گاه	۱۹
۱	۰	۱	۰	۰	۰	صاعقه	۲۰
۲	۱	۱	۰	۰	۰	مکتب و مدرسه	۲۱
۱	۰	۱	۰	۰	۰	کندو	۲۲
۲	۰	۲	۱	۱	۰	جنگ	۲۳
۱	۱	۰	۰	۰	۰	کمینگاه	۲۴
۱	۱	۰	۰	۰	۰	ده	۲۵
۷۳	۶	۶۷	۲۱	۳	۱۸	تعداد کل	

در ادامه تلاش می‌شود تصویری از سازوکار همپوشانی در ساختاری بخشی استعاری مفهوم دنیا ارائه شود. همان‌گونه که اشاره شد بر اساس داده، استعاره‌های ساختاری «دنیا به مثابه سفر است»، «دنیا به مثابه ساختمان است» و «دنیا به مثابه مزرعه است» در شعر هر دو شاعر بسامد بالاتری دارند. استعاره «دنیا به مثابه سفر است» به هدف زندگی

دنیوی مربوط می‌شود. بدین معنا که در زندگی باید برنامه داشت و در مسیری خطی پیش رفت و مرحله به مرحله به سمت هدف گام برداشت. همان‌گونه که سفر مسیری را مشخص می‌سازد، می‌توان از این مسیر منحرف شد، می‌توان مسیر را اشتباهی رفت و گمراه شد، می‌توان دیگران را به دنبال خود برد. پس «دنیا مسیری را مشخص می‌سازد» و می‌توان بدون آن که به نتیجه‌ای برسیم زندگی دنیوی را طی کنیم. «مسیر سفر یک سطح است» و می‌توان راه را در آن پیمود و بنابراین «مسیر دنیا نیز یک سطح است» که می‌توان در آن به هدف نزدیک یا از آن دور شد. آنچه که «دنیا» و «سفر» را نظام‌مند می‌سازد، مجموعه‌ای دوتایی از تضمن‌های استعاری است که اساس آنها دو واقعیت درباره سفر است:

سفر مسیری را مشخص می‌کند.

مسیر سفر یک سطح است.

تضمن‌های استعاری:

دنیا به مثابه سفر است.

سفر مسیری را مشخص می‌کند.

بنابراین دنیا مسیری را مشخص می‌کند.

دنیا به مثابه سفر است.

مسیر سفر یک سطح است.

بنابراین، مسیر دنیا یک سطح است.

در واقع تضمن‌های استعاری همه نمونه‌هایی را که تحت پوشش استعاره «دنیا سفر است» قرار می‌گیرند، منسجم می‌سازند. استعاره «دنیا به مثابه سفر است» برای

برجسته‌سازی درباره هدف زندگی، مسیر زندگی و چگونگی گذران زندگی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

استعاره‌های مفهومی «دنیا به مثابه ساختمان است» در شعر دو شاعر برای مفهوم‌سازی دنیا، بر جنبه بنیادینگی زندگی دنیوی متمرکز است. سعدی و پروین کوشیده‌اند شالوده سست زندگی دنیا را با این استعاره در ذهن مخاطب تداعی کنند. «دنیا» به واسطه استعاره «ساختمان» می‌تواند سرایی موقتی و بی‌بنیان تلقی شود، جایی که باید در آن هشیار بود و سکونت موقتی داشت و به واسطه «دنیا به مثابه سفر است» می‌تواند به لزوم ادامه راه و رسیدن به هدف تأکید کند.

استعاره‌های «دنیا به مثابه سفر است» و «دنیا به مثابه ساختمان است» و «دنیا به مثابه مزرعه است» در شعر دو شاعر همگی از یک بنیان فرهنگی مستحکم برخوردارند. آنها به طور طبیعی در فرهنگ و مذهب ما ریشه دارند. زیرا آنچه را که در مورد مفهوم «دنیا» برجسته‌سازی می‌کنند نظیر سرایی موقتی، محل انجام اعمال نیکو و نظایر آن ارتباط بسیار نزدیک با آنچه دارد که در مجموع از این مفهوم تجربه می‌کنیم. این استعاره‌ها به نوع نگاه ما به هدف آفرینش و هدف خلقت انسان برمی‌گردند. استعاره «دنیا به مثابه مزرعه است» به اهمیت و نقش چگونه زیستن و محتوای زندگی در رسیدن به هدف اشاره دارد. این استعاره با استعاره‌های «دنیا به مثابه سفر است» و «دنیا به مثابه ساختمان است» همپوشانی و انسجام دارد. اساس همپوشانی آنها این است که هر سه استعاره، سطح و پیشروی و محتوا را مشخص می‌کنند، اما هر یک به شیوه متفاوتی این عمل را انجام می‌دهند. در حوزه مبدأ سفر، سطح به‌واسطه برنامه‌ای که برای پیمودن مسیر زندگی دنیوی تعیین شده، طی می‌شود و محتوا اعمالی است که در این مسیر از ما سر می‌زند. در حوزه مبدأ ساختمان، سطح شالوده‌ای است که محتوای

آن زندگی دنیوی است. در حوزه مبدأ مزرعه، سطح به‌واسطه توجه دقیق و مراقبت نسبت به اعمال و رفتار پوشش داده می‌شود و محتوای آن توشه آخرت و زندگانی پس از مرگ را رقم می‌زند.

در شعر دو شاعر استعاره‌های «دنیا به مثابه دریاست است» یا «دنیا به مثابه اقتصاد است» و «دنیا به مثابه جنگ است»، هر یک بر جنبه‌های محتوا و ساختار متمرکز شده‌اند. استعاره «دریا» بر جنبه‌های عمیق و ناشناختگی مفهوم «دنیا» دلالت دارد. استعاره «اقتصاد» و استعاره «جنگ» بر ساختار و نوع سازمان مفهوم «دنیا» تمرکز دارند؛ با این تفاوت که بار معنایی منفی جنگ بسیار بیشتر است و سبب می‌شود مخاطب خود را در زندگی دنیوی یک مبارز فرض کند.

استعاره‌های «دنیا به مثابه سرزمین است» در شعر سعدی یا «دنیا به مثابه باغ است»، «دنیا به مثابه دیو است»، «دنیا به مثابه کوه است»، «دنیا به مثابه ورزش است»، «دنیا به مثابه چاه است»، «دنیا به مثابه آتش است»، «دنیا به مثابه غذا است»، «دنیا به مثابه محکمه‌گاه است»، «دنیا به مثابه مکتب است» و نظایر آن در شعر پروین، استعاره‌هایی خیال‌پردازانه و خلاق‌اندکه درکی جدید از تجربه‌ها به همراه می‌آورند و معنایی نو به باورهای ما در مورد دنیا و فعالیت‌های ما در طول زندگی می‌دهند. این استعاره‌ها نیز با برجسته‌سازی برخی جنبه‌های مفهوم «دنیا» نظیر وجود خداوند که همچون باغبان مراقب باغ دنیاست و به حاشیه راندن جنبه‌های دیگر نظیر در کنترل نبودن طول عمر، ساختاری منجسم برای درک ماهیت دنیا و زندگی دنیوی فراهم می‌سازند.

هر یک از استعاره‌های «دنیا به مثابه سفر است»، «دنیا به مثابه ساختمان است» و «دنیا به مثابه مزرعه است» و نظایر آن در شعر دو شاعر یکی از جنبه‌های مفهوم دنیا را قابل درک می‌سازند و به نظام مفهومی معمول در فرهنگ ما نسبت به زندگی دنیوی که در

زبان روزمره نیز انعکاس دارد، ساختار می‌بخشند. تمامی این استعاره‌ها در تحقق هدف یکتای خود عملکرد موفقی دارند و هر کدام جنبه‌ای از مفهوم «دنیا» را قابل درک می‌سازند و در کنار یکدیگر بر تمامی جنبه‌های مفهوم «دنیا» متمرکز می‌شوند و میان اهداف آنها نسبت به حقیقت زندگی دنیوی، همپوشانی وجود دارد، بنابراین منسجم هستند.

در نهایت می‌توان گفت بررسی استعاره‌های مفهومی ساختاری دنیا در اشعار دو شاعر نشان می‌دهد این استعاره‌ها ریشه در همبستگی‌های تجربی و درک آنان از مفهوم «دنیا» دارد و به طور کل میان اهداف آنها همپوشانی وجود دارد.

۶. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر بر اساس مطالعه کمی داده‌ها که در قالب جدول ترسیم شدند و تحلیل‌های انجام شده در مورد داده‌های پژوهش، به نتایج زیر دست یافت: بررسی داده‌های پژوهش نشان می‌دهد از مجموع ۹۴ استعاره مفهومی ساختاری مستخرج مرتبط با حوزه مقصد «دنیا»، سعدی مفهوم‌سازی دنیا را در قالب ۲۱ حوزه مبدأ بیان داشته است، اما پروین از ۷۳ حوزه مبدأ برای مفهوم‌سازی دنیا بهره جسته است. بر اساس داده، در شعر دو شاعر حوزه‌های مبدأ ساختاری مشترک برای مفهوم‌سازی دنیا ساختمان، سفر، دریا، مزرعه، اقتصاد و تجارت، جنگ است. ضمن آن که در شعر دو شاعر حوزه‌های مبدأ ساختمان، سفر و مزرعه نسبت به سایر حوزه‌های مبدأ بسامد بالاتری دارند. حوزه مبدأ سرزمین تنها در شعر سعدی مشاهده شد. حوزه‌های مبدأ باغ، معدن، قصه، جادو، کوه، دیو و اژدها، ورزش، چاه، خیمه، آتش، غذا، دشت، محکمه‌گاه، صاعقه، مکتب، کندو، کمینگاه و ده در اشعار پروین مشاهده گردیدند.

بررسی استعاره‌های مفهومی ساختاری دنیا در اشعار دو شاعر نشان می‌دهد از آنجا که مفهوم «دنیا» یک مفهوم انتزاعی است که از ساختار روشنی برخوردار نیست، سعدی و پروین کوشیده‌اند آن را به وسیله استعاره‌ها ساختار ببخشند و تبیین نمایند. هر یک از استعاره‌های دنیا در شعر دو شاعر جنبه‌ای از مفهوم «دنیا» را قابل درک می‌سازند، اما در کنار یکدیگر بر تمامی جنبه‌های مفهوم «دنیا» متمرکز می‌شوند. این استعاره‌ها ریشه در همبستگی‌های تجربی و درک دو شاعر از مفهوم «دنیا» دارد و هر چند که تنوع استعاری در شعر پروین بیشتر است، اما به طور کل میان اهداف آن‌ها همپوشانی وجود دارد.

کتاب‌نامه

- اعتصامی، پروین (۱۳۹۶). *دیوان اشعار*، چاپ سوم، تهران: نشر ثالث.
- بهمنش، ناهید؛ کاظمی، فروغ (۱۴۰۲). «تبیین استعاره‌های هستی‌شناختی و ساختاری مفهوم دنیا در اشعار سعدی و پروین»، *زبان پژوهی*، دوره ۱۵، شماره ۴۷، صص ۹۹-۱۲۹.
- حجازی، سیده شیرین؛ بهارزاده، پروین؛ افراشی، آرزیتا (۱۳۹۹). «فرایند انسجام میان استعاره‌های مفهومی قرآن کریم»، *مطالعات قرآن و حدیث*، دوره ۱۴، شماره ۱، صص ۳۰۷-۳۲۷.
- خراسانی، فهیمه؛ غلامحسین‌زاده، غلامحسین (۱۳۹۷). «استعاره مفهومی: نقطه تلاقی تفکر و بلاغت در قصاید ناصر خسرو»، *فنون ادبی*، دوره ۱۰، شماره ۱، صص ۷۱-۸۴.
- خزاعی اصفهانی، منیژه (۱۴۰۰). *بررسی تطبیقی استعاره و حوزه‌های مبدأ و مقصد در غزلیات حافظ و سعدی در چهارچوب زبان‌شناسی شناختی*، رساله دکتری زبان‌شناسی، زاهدان: دانشگاه آزاد اسلامی.

۹۶ دوفصلنامه پژوهش‌های بین‌رشته‌ای ادبی، سال ششم، شماره یازدهم، بهار و تابستان ۱۴۰۳

خصلتی، حمید؛ علوی مقدم، مهیار؛ فیروزی مقدم، محمود (۱۴۰۱). «تحلیل استعاره مفهومی ساختاری هستی در غزل‌های بیدل دهلوی»، *متن پژوهی ادبی*، دوره ۲۶، شماره ۹۲، صص ۲۵۳ - ۲۸۳.

سعدی، شیخ مصلح‌الدین (۱۳۸۱). *کلیات*، تصحیح محمد علی فروغی، تهران: نشر پیمان.
قاسم‌زاده، سیدعلی (۱۳۹۸). «استعاره مفهومی در نظام فکری نعیم فراشری»، *مطالعات زبانی و بلاغی*، دوره ۱۰، شماره ۲۰، صص ۳۸۹ - ۴۱۶.

گرچی، مصطفی؛ صارمی، محمود (۱۳۹۲). «بررسی استعاره مفهومی "رفتن" در شعر قیصر امین‌پور بر پایه معاشناسی شناختی»، *پژوهش‌های ادبی*، دوره ۱۰، شماره ۳۹، صص ۱۳۳ - ۱۵۴.

مراد، ندا؛ حسنونند، امیرحمزه (۱۳۹۶). «کاربرد استعاری دنیا در شعر پروین با رویکرد شناختی»، *سومین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*،

<https://civilica.com/doc/749047>

Charteris-Black, J. (2017). *The routledge handbook of language and politics*, London: Taylor and Francis group.

Fatwansyah, B. & Ayomi, P.N. & Pratiwi, D.P.E. (2022). "An analysis structural metaphor in imagine Dragon's selected songs", *Jurnal Impresi Indonesia*, 1(4): 322-327.

Lakoff, G. (1993). *The contemporary theory of metaohor*, Cambridge: Cambridge University Press.

Lakoff, G. & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*, Chicago: University of Chicago Press.

Lee, D. (2001). *Cognitive Linguistics*, New York: Oxford University Press.

Luo, R. (2018). "A Study on Chinese LIFE Metaphors fro Corpus-Based Approach", *Neuroquantology*, 16(5): 67-75.

Trang, Ph. (2021). "The conceptualization of life in English and Vietnamese propaganda slogans", *VNU Journal of Foreign Studies*, 37(1): 153-164.